

Lunds universitet
Statsvetenskapliga institutionen

STVK04
VT 2026
Handledare: Jakob Gustavsson

Närhetens pris

En kombinerad kvantitativ och kvalitativ studie av geografisk närhet,
Natomedlemskap och hotuppfattning i europeiska staters militära utgifter
2008–2024

Dante Betz & Edmir Mehmeti

Innehållsförteckning

Innehållsförteckning.....	1
Abstract.....	3
1. Inledning.....	4
1.1 Problemformulering.....	4
1.2 Syfte.....	5
1.3 Frågeställning.....	5
2. Tidigare forskning.....	7
3. Teori.....	10
3.1 Neorealismen enligt Kenneth Waltz.....	11
3.1.1 Neorealismens utgångspunkt.....	11
3.1.2 Anarki och självhjälp.....	12
3.1.3 Säkerhetsdilemmat.....	12
3.2 Stephen M. Walts alliansteori: Alliansbildning och hotbalansering.....	14
3.2.1 Teoretisk bakgrund: Kopplingen till realismen och neorealismen.....	14
3.2.2 Balancing.....	15
3.2.3 Bandwagoning.....	15
3.2.4 Fyra typer av hot.....	16
3.3 Diskussion om val av teorier.....	17
3.4 Hypoteser.....	17
4. Metod och material.....	20
4.1 Val av metodansats.....	20
4.2 Avgränsningar.....	20
4.3 Kvantitativ metod.....	21
4.3.1 Forskningsdesign.....	21
4.3.2 Urval av länder och avgränsning.....	22
4.3.3 Datamaterial och datakällor.....	22
4.3.4 Statistisk analys.....	24
4.3.5 Metodologiska överväganden.....	25
4.4 Val och motivering av kvalitativ metod.....	26
4.4.1 Kvalitativ analysmetod.....	26
4.4.2 Fallurval: tre europeiska stater.....	27
4.4.3 Material och källor.....	28
4.4.4 Metodologiska överväganden.....	29
5. Bakgrund.....	30
5.1 Polen: östflanksstat med stark hotmedvetenhet.....	30
5.2 Portugal: atlantisk Natomedlem med stort geografiskt avstånd till Ryssland.....	31

5.3 Ungern: Natomedlem med ambivalent Rysslandsrelation.....	31
6. Kvantitativt resultat.....	32
6.1 Översikt av datamaterialet.....	32
6.2 Bivariata samband.....	33
6.3 Fallstudiens tre länder i det kvantitativa materialet.....	35
6.4 Regressionsanalys av militära utgifter.....	38
6.5 Robusthetskontroller och alternativa modeller.....	39
6.6 Sammanfattning av kvantitativa resultat.....	41
7. Kvalitativ analys och samlad teoretisk diskussion.....	43
7.1 Polen: direkt hotuppfattning och östflankens säkerhetslogik.....	43
7.2 Portugal: indirekt hotuppfattning och allianssolidaritet.....	44
7.3 Ungern: ambivalent hotuppfattning och begränsad mobilisering.....	46
7.4 Samlad teoretisk tolkning.....	47
8. Sammanfattning och slutsats.....	50
9. Referenslista.....	51
10. Appendix.....	53
10.1 Appendix A: Samtliga länder i den kvantitativa undersökningen.....	54
10.2 Appendix B: militära utgifter (% av BNP) bland europeiska stater under perioden 2008–2024.....	56

Abstract

This thesis examines how variation in European states' military expenditure after Russia's full-scale invasion of Ukraine in 2022 can be understood through geographic proximity to Russia, NATO membership and threat perception. The study combines a quantitative analysis of 39 European states during the period 2008–2024 with qualitative case studies of Poland, Portugal and Hungary. The theoretical framework is based on Kenneth Waltz's neorealism and Stephen M. Walt's balance-of-threat theory. The results show that the period after 2022 is positively associated with higher military expenditure, and that geographic proximity to Russia is clearly related to higher defence spending. NATO membership, however, does not show an equally strong independent relationship in the regression analyses. The case studies are used to deepen the understanding of how threat perception and political justifications vary between states. The thesis therefore argues that European states' military expenditure after 2022 is best understood through a combination of geographic exposure, alliance context and national threat perception.

Keywords: military expenditure, NATO, Russia, Ukraine, threat perception, neorealism, balance-of-threat, Poland, Portugal, Hungary.

Word count: 9 982 words

1. Inledning

Sedan Rysslands fullskaliga invasion av Ukraina i februari 2022 har den europeiska säkerhetsordningen förändrats i grunden. Sveriges och Finlands Natoanslutningar illustrerar detta skifte, samtidigt som försvarspolitik och militära utgifter åter fått en mer central roll i europeisk politik.

I denna uppsats analyseras europeiska staters militära utgifter kvantitativt, med fördjupande fallstudier av Polen, Ungern och Portugal. Genom en kvantitativ och kvalitativ studie jämför studien utvecklingen av militära utgifter, motiveringarna bakom utvecklingen och huruvida geografisk närhet till Ryssland kan bidra till att förklara denna variation.

1.1 Problemformulering

Rysslands fullskaliga invasion av Ukraina 2022 utgjorde ett gemensamt externt säkerhetshot för europeiska stater. Trots detta har responsen i form av ökade militära utgifter varierat mellan länder. Vissa stater har genomfört upprustningar, medan andra har uppvisat mer begränsade förändringar. Denna variation väcker en central statsvetenskaplig fråga om vilka faktorer som påverkar staters säkerhetspolitiska prioriteringar i tider av ökad geopolitisk osäkerhet.

Tidigare forskning erbjuder flera etablerade förklaringar. Realistiska teoretiska perspektiv betonar strukturella faktorer såsom geografisk närhet till hotkällor. Institutionella perspektiv lyfter fram betydelsen av allianser och internationella åtaganden, exempelvis Nato. Mer tolkande ansatser uppmärksammar i sin tur hur staters agerande påverkas av hur hot uppfattas, kommuniceras och politiskt motiveras.

Dessa perspektiv ger viktiga insikter, men riskerar var för sig att ge en fragmenterad förståelse av variationen i europeiska militära utgifter. Det finns därför ett behov av att analysera hur strukturella, institutionella och tolkande faktorer samverkar.

Mot denna bakgrund undersöker uppsatsen hur variationen i europeiska staters militära utgifter efter 2022 kan förstås genom geografisk närhet till Ryssland, Natomedlemskap och

hotuppfattning. Genom att kombinera en bred kvantitativ analys med kvalitativa fallstudier av Polen, Portugal och Ungern bidrar studien till en mer sammanhållen förståelse av europeiska staters säkerhetspolitiska respons efter Rysslands fullskaliga invasion av Ukraina.

1.2 Syfte

Syftet med denna uppsats är att analysera variationen i europeiska staters militära utgifter efter Rysslands fullskaliga invasion av Ukraina 2022, samt att undersöka i vilken utsträckning denna variation kan förstås utifrån geografisk närhet till Ryssland, Natomedlemskap och staters hotuppfattning.

Genom att kombinera kvantitativa och kvalitativa analysmetoder avser studien att identifiera och undersöka sambandet mellan dessa faktorer och utvecklingen av militära utgifter, samt bidra till en fördjupad förståelse av hur strukturella och tolkande dimensioner samverkar i staters säkerhetspolitiska beslutsfattande.

Syftet är därmed inte enbart att kartlägga förändringar i militära utgifter, utan att analysera varför dessa förändringar varierar mellan europeiska stater i perioden efter invasionen 2022.

1.3 Frågeställning

Mot denna bakgrund syftar uppsatsen till att analysera i vilken utsträckning variationen i europeiska staters militära utgifter efter 2022 kan förstås utifrån strukturella och politiska förklaringsfaktorer. Studien tar sin utgångspunkt i tre centrala dimensioner: geografisk närhet till Ryssland, Natomedlemskap och staters hotuppfattning.

Uppsatsens övergripande forskningsfråga är:

I vilken utsträckning kan variationen i europeiska staters militära utgifter efter Rysslands fullskaliga invasion av Ukraina 2022 förstås utifrån geografisk närhet till Ryssland, Natomedlemskap och staters hotuppfattning?

För att besvara denna fråga bryts analysen ned i tre delfrågor:

1. Hur samvarierar geografisk närhet till Ryssland med europeiska staters militära utgifter efter 2022?
2. Hur samvarierar Natomedlemskap med europeiska staters militära utgifter efter 2022?
3. Hur kommer hotuppfattning till uttryck i försvars- och säkerhetspolitiska motiveringar i Polen, Portugal och Ungern, och hur kan dessa hotuppfattningar bidra till att förklara skillnader i militära utgifter mellan staterna?

Den första delfrågan behandlar geografisk närhet till Ryssland och utgår från ett realistiskt antagande om att stater i närhet till potentiella hot i högre grad prioriterar militär kapacitet. Den andra delfrågan fokuserar på Natomedlemskap som alliansrelaterad faktor, där allianstillhörighet kan påverka staters incitament att investera i försvar genom kollektiva åtaganden, normer och mål såsom Natos tvåprocentsmål. Den tredje delfrågan avser att fånga staters hotuppfattning genom att analysera hur säkerhetshot uppfattas, framställs och används för att motivera försvarspolitiska prioriteringar.

I de två första underfrågorna används begreppet samvariation för att betona att den kvantitativa analysen undersöker systematiska samband mellan variabler, utan att i sig fastställa kausala förhållanden. Eventuella mönster i den kvantitativa delen tolkas och fördjupas därefter genom den kvalitativa analysen av hotuppfattning i Polen, Portugal och Ungern.

2. Tidigare forskning

Forskningen om staters militära utgifter och säkerhetspolitiska prioriteringar är omfattande och rör sig över flera statsvetenskapliga forskningsfält. Tidigare forskning har bland annat undersökt hur externa hot, ekonomisk kapacitet, allianstillhörighet, institutionella åtaganden och inrikespolitiska faktorer påverkar hur mycket stater avsätter till försvar. Eftersom militära utgifter både är en budgetpolitisk prioritering och ett uttryck för säkerhetspolitisk orientering har frågan behandlats utifrån flera olika teoretiska perspektiv. Dessa perspektiv betonar olika mekanismer bakom staters agerande och ger därmed olika förklaringar till varför militära utgifter varierar mellan stater och över tid.

Nan Tian med flera vid Stockholms internationella fredsforskningsinstitut finner, med utgångspunkt i SIPRI:s data, att världens militära utgifter ökade under 2022 och att Europas militära utgifter steg kraftigt efter Rysslands fullskaliga invasion av Ukraina. Särskilt relevant för denna uppsats är att de snabbaste ökningarna av militära utgifter i Öst- och Centraleuropa återfanns bland stater med geografisk närhet till Ryssland och Ukraina (Tian et al. 2023).

Forskningen om Nato har länge behandlat militära utgifter som en fråga om *burden-sharing*, det vill säga hur kostnaderna för det kollektiva försvaret fördelas mellan medlemsstater. Denna forskning har rötter i den klassiska litteraturen om försvarsallianser som kollektiva nyttigheter, där risken för *free-riding* mellan medlemsstater är central (Olson & Zeckhauser 1966). Van Dam och Groot (2026) analyserar europeisk *burden-sharing* inom Nato och visar hur både ekonomisk kapacitet och geografisk närhet till Ryssland kan påverka medlemsstaters militära utgifter. Deras resultat pekar på att europeiska Nato-länder under senare år har rört sig mot mer proportionella försvarsbidrag, samtidigt som närhet till Ryssland blivit en mer betydelsefull faktor för militära utgifter.

Tidigare forskning har även visat att staters säkerhetspolitiska respons inte enbart kan förstås som en direkt följd av materiella eller geografiska faktorer. Fidelis (2026) visar i en studie av Nato-länders militära utgifter 2014–2022 att medlemsstaternas militära utgifter varierar trots gemensamma alliansåtaganden och liknande externa tryck. Studien argumenterar för att militära

utgifter även kan fungera som strategisk signalering, där stater använder försvarssatsningar för att visa trovärdighet, pålitlighet och engagemang gentemot USA, andra Natoländer och den bredare internationella omgivningen. Detta är relevant för denna uppsats eftersom den inte enbart jämför militära utgifter, utan även analyserar hur utvecklingen motiveras politiskt i Polen, Portugal och Ungern.

Inom internationella relationer har realistiska teorier länge varit centrala för forskning om staters försvars- och säkerhetspolitiska agerande. Neorealistiska perspektiv, särskilt förknippade med den amerikanske statsvetaren Kenneth Waltz, betonar hur staters agerande formas av det internationella systemets anarkiska struktur och av behovet att själva ansvara för sin säkerhet (Waltz 2010 [1979]). Andra realistiska perspektiv, exempelvis hos John Mearsheimer, lägger större vikt vid maktbalans, stormaktskonkurrens och staters strävan att stärka sin relativa position (Mearsheimer 2001). Stephen Walts balance-of-threat-teori har i sin tur bidragit till forskningen genom att betona att stater inte enbart reagerar på maktresurser, utan på hot som formas av bland annat geografisk närhet, offensiv kapacitet och uppfattade intentioner (Walt 1987).

Mot denna bakgrund placerar sig uppsatsen i ett forskningsfält som undersöker hur externa hot, allianstillhörighet och nationella tolkningar påverkar staters försvarspolitiska prioriteringar. Tidigare forskning har bidragit med viktiga insikter om militära utgifter, Nato och geografisk närhet till hot, men dessa dimensioner behandlas ofta var för sig. Därmed finns ett analytiskt utrymme för studier som undersöker hur strukturella, institutionella och tolkande faktorer samverkar efter en gemensam säkerhetspolitisk chock.

Uppsatsens bidrag ligger i att kombinera dessa perspektiv i en analys av europeiska staters militära utgifter efter Rysslands fullskaliga invasion av Ukraina 2022. Genom en kvantitativ analys av europeiska stater 2008–2024 undersöks bredare samband mellan militära utgifter, geografisk närhet till Ryssland och Natomedlemskap. Genom fallstudier av Polen, Portugal och Ungern fördjupas analysen av hur hotuppfattning kommer till uttryck i försvars- och säkerhetspolitiska motiveringar. På så sätt bidrar uppsatsen med en mer sammanhållen förståelse av varför europeiska stater har reagerat olika på samma förändrade säkerhetsläge. Uppsatsen bidrar därmed genom att analysera hur geografisk exponering, allianskontext och politiskt

artikulerad hotuppfattning samverkar efter 2022, snarare än att behandla dessa faktorer som separata förklaringar.

3. Teori

Denna uppsats tar sin teoretiska utgångspunkt i den realistiska teoritraditionen inom internationella relationer. Realismen är relevant eftersom uppsatsen undersöker hur stater agerar i ett internationellt system präglad av osäkerhet, militära hot och avsaknad av en överordnad auktoritet. I detta sammanhang analyseras militära utgifter som ett uttryck för hur stater försöker hantera säkerhetspolitiska hot och förändringar i sin omgivning.

Teoriavsnittet bygger på två närliggande realistiska perspektiv; neorealism och alliansteori. Neorealismen, särskilt Kenneth Waltz strukturella realism, ger ett ramverk för att förstå hur anarki och självhjälp skapar incitament för stater att stärka sin egen militära kapacitet. Stephen M. Walts alliansteori och *balance-of-threat*-teori kompletterar detta genom att rikta fokus mot hur stater bedömer och hanterar uppfattat hot utifrån bland annat geografisk närhet, offensiv kapacitet och uppfattade intentioner.

Genom att kombinera dessa perspektiv kan uppsatsen analysera både staters egna militära prioriteringar och deras säkerhetspolitiska positionering inom Nato. Teorierna används därmed inte som konkurrerande förklaringar, utan som kompletterande verktyg för att förstå variationer i europeiska staters militära utgifter efter Rysslands fullskaliga invasion av Ukraina.

3.1 Neorealismen enligt Kenneth Waltz

Neorealismen används i denna uppsats som ett teoretiskt ramverk för att förstå hur stater agerar i ett internationellt system präglad av osäkerhet och militära hot. Teorin är särskilt relevant eftersom den betonar att stater verkar i ett anarkiskt system där det saknas en överordnad auktoritet som ytterst kan garantera deras säkerhet. Genom neorealismen kan militära utgifter förstås som ett uttryck för staters försök att stärka sin egen säkerhet och militära kapacitet i ett system där de i sista hand själva ansvarar för sin överlevnad.

3.1.1 Neorealismens utgångspunkt

Neorealism, även kallad strukturell realism, utgår från att internationell politik i första hand bör förstås genom det internationella systemets struktur (Waltz 2010 [1979], s. 88-93). Till skillnad från teorier som lägger större vikt vid staters inrikespolitiska egenskaper, ideologier eller enskilda beslutsfattares motiv, riktar neorealismen uppmärksamheten mot de villkor som stater agerar under i det internationella systemet. Hos Waltz innebär detta att internationell politik kan analyseras som ett självständigt område, där återkommande mönster i staters agerande förklaras genom systemets grundläggande egenskaper (Waltz 1988, s. 616).

Den centrala utgångspunkten är att det internationella systemet är anarkiskt. Med anarki avses inte oordning eller kaos, utan frånvaron av en överordnad auktoritet som kan garantera staters säkerhet. Till skillnad från inomstatliga politiska system, där staten ytterst har monopol på legitim våldsutövning, finns det på internationell nivå ingen motsvarande världsregering. Stater kan därför inte fullt ut förlita sig på att någon annan aktör skyddar dem om deras säkerhet hotas (Waltz 2010 [1979], s. 88–93; Waltz 1988, s. 618).

Mot denna bakgrund betraktas stater som de centrala aktörerna i internationell politik. Eftersom de agerar i ett system utan överordnad säkerhetsgaranti måste de i första hand själva ansvara för sin överlevnad. Det innebär inte att internationella organisationer eller allianser saknar betydelse, utan neorealismen utgår från att dessa inte helt kan upphäva systemets anarkiska karaktär. För stater blir därför militär kapacitet, strategiska prioriteringar och säkerhetspolitiska anpassningar centrala sätt att hantera osäkerhet.

För denna uppsats är neorealismens utgångspunkt särskilt relevant eftersom studien undersöker variationer i europeiska staters militära utgifter efter Rysslands invasion av Ukraina. Om stater ytterst själva ansvarar för sin säkerhet kan militära utgifter förstås som ett uttryck för hur de reagerar på förändringar i det internationella säkerhetsläget. Neorealismen ger därmed en teoretisk grund för att analysera militära utgifter som en säkerhetspolitisk respons på ökad osäkerhet och upplevda militära hot.

3.1.2 Anarki och självhjälp

En central följd av det anarkiska internationella systemet är att stater agerar inom ett självhjälpssystem. Med detta avses att det saknas en överordnad auktoritet som kan garantera staters säkerhet vid ett yttre hot. Enligt Waltz innebär detta att stater i sista hand själva måste förfoga över de resurser och den kapacitet som krävs för att säkra sin överlevnad. (Waltz 1988, s. 619–620)

Detta innebär inte att allianser eller internationella organisationer saknar betydelse, men de upphäver inte den grundläggande osäkerhet som präglar det internationella systemet. Militär förmåga blir därför en central del av staters säkerhetspolitiska handlingsutrymme. I denna uppsats förstås militära utgifter som ett möjligt uttryck för självhjälp, eftersom ökade eller bibehållna militära utgifter kan användas för att minska staters sårbarhet (Waltz 1988, s. 624).

Självhjälpslogiken är därmed relevant för uppsatsens analys av geografisk närhet till Ryssland. Om ett yttre hot uppfattas som mer direkt eller geografiskt närliggande kan incitamenten att stärka den egna militära kapaciteten förväntas öka. Detta leder till antagandet att geografisk närhet till Ryssland kan samvariera med högre militära utgifter efter invasionen av Ukraina.

3.1.3 Säkerhetsdilemmat

Säkerhetsdilemmat innebär att staters försök att stärka sin egen säkerhet kan uppfattas som hotfulla av andra stater, även när åtgärderna är defensivt motiverade. I ett anarkiskt internationellt system kan militär upprustning därför bidra till ökad osäkerhet, misstänksamhet och kapprustning (Waltz 1988, s. 619).

I denna uppsats är säkerhetsdilemmat relevant eftersom Rysslands aggression mot Ukraina har förstärkt det europeiska säkerhetsstrycket. Utifrån ett neorealistiskt perspektiv kan stater närmare Ryssland därför förväntas ha starkare incitament att öka sina militära utgifter än stater längre bort.

3.2 Stephen M. Walts *alliansteori*: Alliansbildning och hotbalansering

Stephen M. Walts teori om alliansbildning är ett viktigt bidrag till den realistiska teoritraditionen inom internationella relationer. I artikeln *Alliance Formation and the Balance of World Power*¹ utvecklar Walt en kritik av den klassiska maktbalansteorin genom att argumentera för att stater inte enbart balanserar mot makt, utan framför allt mot upplevda hot. Detta perspektiv utvecklades vidare i hans bok *The Origins of Alliances* från 1987.

Walts centrala argument är att allianser i första hand formas som svar på hot. Medan traditionell maktbalansteori utgår från att stater balanserar mot den starkaste aktören i systemet, menar Walt att staters alliansbeteende bättre kan förstås genom hur hotfulla andra stater uppfattas vara. Hot formas enligt Walt inte enbart av en stats samlade maktresurser, utan även av geografisk närhet, offensiv kapacitet och uppfattade aggressiva intentioner (Walt 1985, s. 8–12).

Teorin är relevant för denna uppsats eftersom studien undersöker variationen i europeiska staters militära utgifter efter Rysslands fullskaliga invasion av Ukraina 2022. Walts *balance-of-threat*-teori gör det möjligt att analysera varför vissa stater kan uppfatta Ryssland som ett mer direkt säkerhetshot än andra, och hur detta kan påverka deras försvarspolitiska prioriteringar. Särskilt viktigt är teorins betoning på geografisk närhet och hotuppfattning, eftersom dessa dimensioner utgör centrala delar av uppsatsens forskningsfråga.

3.2.1 Teoretisk bakgrund: Kopplingen till *realismen* och *neorealismen*

Walts *balance-of-threat*-teori bygger vidare på den realistiska teoritraditionen, men modifierar den klassiska maktbalansteorin. Inom traditionell maktbalansteori antas stater balansera mot den starkaste aktören i det internationella systemet. Walt menar däremot att stater i första hand balanserar mot hot, snarare än mot makt i sig. Det innebär att en stat inte nödvändigtvis uppfattas som hotfull enbart för att den är mäktig, utan för att dess makt kombineras med exempelvis geografisk närhet, offensiv kapacitet och uppfattade aggressiva intentioner.

¹ Stephen M. Walts artikel "Alliance Formation and the Balance of World Power" publicerades i den vetenskapliga tidskriften *International Security*, vol.9, nr. 4, våren 1985.

Teorin vilar på flera realistiska grundantaganden. Liksom hos Kenneth Waltz utgår Walt från att det internationella systemet är anarkiskt, att det saknas en överordnad auktoritet som kan garantera staters säkerhet och att stater därför måste agera för att skydda sin egen överlevnad. I ett sådant system blir allianser ett centralt säkerhetspolitiskt verktyg. Genom allianser kan stater försöka väga upp hot från andra stater och minska sin egen sårbarhet.

Skillnaden mellan maktbalansering och hotbalansering är därför viktig för denna uppsats. Om stater enbart balanserade mot makt skulle Rysslands samlade militära och politiska resurser vara den centrala förklaringen. Walts perspektiv gör det däremot möjligt att analysera varför Ryssland kan uppfattas som olika hotfullt av olika europeiska stater. Stater som ligger geografiskt närmare Ryssland, eller som i sin säkerhetspolitiska kommunikation framställer Ryssland som ett mer direkt hot, kan därför förväntas ha starkare incitament att prioritera militära utgifter.

3.2.2 *Balancing*

Balancing innebär att stater söker motverka en hotfull makt genom att stärka sin egen position eller ingå i allianser med andra stater. Hos Walt är detta den vanligaste responsen på hot, eftersom stater i ett anarkiskt internationellt system inte kan förlita sig på en överordnad säkerhetsgaranti (Walt 1985, s. 4–6).

I denna uppsats är *balancing* relevant eftersom Natomedlemskap kan förstås som ett sätt för europeiska stater att hantera hotet från Ryssland genom kollektiv säkerhet och avskräckning. Ökade militära utgifter kan samtidigt förstås som intern *balancing*, där stater stärker sin egen försvarskapacitet för att minska sårbarheten inför ett yttre hot.

3.2.3 *Bandwagoning*

Bandwagoning utgör motsatsen till *balancing* och innebär att en stat anpassar sig till den starkare eller mer hotfulla aktören i stället för att balansera mot den. Strategin kan syfta till att minska risken för angrepp, undvika kostnaderna för motstånd eller vinna fördelar genom närhet till den dominerande aktören (Walt 1985, s. 7–8).

I denna uppsats används *bandwagoning* främst som ett kontrasterande begrepp till *balancing*. Det är relevant eftersom mer återhållsamma eller ambivalenta positioner gentemot Ryssland kan visa varför geografisk närhet och Natomedlemskap inte alltid leder till samma typ av försvarspolitisk respons.

3.2.4 Fyra typer av hot

En central del av Walts *balance-of-threat*-teori är att stater inte enbart reagerar på makt, utan på hot. Walt identifierar fyra faktorer som påverkar hur hotfull en stat uppfattas vara: total makt, geografisk närhet, offensiv kapacitet och aggressiva intentioner (Walt 1985, s. 8–12).

Total makt avser en stats samlade resurser, exempelvis befolkning, ekonomi och militär kapacitet. Geografisk närhet innebär att stater tenderar att reagera starkare på hot från närliggande makter än från mer avlägsna aktörer. Offensiv kapacitet handlar om en stats förmåga att genomföra militära angrepp, medan aggressiva intentioner avser hur hotfulla statens avsikter uppfattas vara (Walt 1985, s. 9–12).

Teorin är särskilt relevant för denna uppsats eftersom geografiskt avstånd till Ryssland utgör en central förklaringsvariabel. Rysslands fullskaliga invasion av Ukraina 2022 kan också förstås som en händelse som förstärkte uppfattningen om rysk offensiv kapacitet och aggressiva intentioner. Walts teori ger därmed ett ramverk för att förstå varför europeiska stater kan reagera olika på samma externa hot.

3.3 Diskussion om val av teorier

I denna uppsats används neorealism och Stephen M. Walts alliansteori som kompletterande teoretiska perspektiv. Valet motiveras av att forskningsfrågan rör hur europeiska stater reagerar på ett yttre militärt hot genom förändrade militära utgifter. Neorealismen ger ett övergripande ramverk för att förstå varför stater i ett anarkiskt internationellt system prioriterar säkerhet och militär kapacitet, medan Walts balance-of-threat-teori förklarar varför hot uppfattas olika beroende på geografisk närhet, offensiv kapacitet och uppfattade intentioner.

Kombinationen är relevant eftersom uppsatsen undersöker både strukturella och politiskt tolkade förklaringar till militära utgifter. Neorealismen gör det möjligt att förstå militära utgifter som en säkerhetspolitisk respons, medan Walts teori kopplar denna respons till geografisk närhet, Natomedlemskap och hotuppfattning. Tillsammans ger teorierna därför ett ramverk för att analysera varför europeiska stater kan reagera olika på samma förändrade säkerhetsläge.

Samtidigt är teorierna inte heltäckande. Realistiska perspektiv betonar externa hot, militär kapacitet och säkerhetsintressen, men fångar i mindre utsträckning inrikespolitiska processer, ekonomiska begränsningar och historiska erfarenheter. Teorierna används därför inte för att förklara hela den europeiska försvarspolitiken, utan som analytiska verktyg för att pröva om geografisk närhet, Natomedlemskap och hotuppfattning kan bidra till att förklara variationen i militära utgifter efter 2022.

3.4 Hypoteser

Utifrån uppsatsens teoretiska ramverk formuleras fyra hypoteser. Hypoteserna knyter an till de centrala förklaringsdimensioner som behandlats i teorikapitlet: förändrat säkerhetsläge efter 2022, geografisk närhet till Ryssland, Natomedlemskap och staters hotuppfattning. De fungerar därmed som en brygga mellan uppsatsens teoretiska utgångspunkter och den empiriska analysen.

Hypotes ett: Europeiska staters militära utgifter är högre efter Rysslands fullskaliga invasion av Ukraina 2022 än före 2022.

Denna hypotes utgår från antagandet att den fullskaliga invasionen utgör en säkerhetspolitisk brytpunkt i Europa. Om invasionen har förändrat det europeiska säkerhetsläget bör detta komma till uttryck i ökade militära utgifter.

Hypotes två: Geografisk närhet till Ryssland är positivt relaterad till högre militära utgifter.

Denna hypotes bygger på ett realistiskt antagande om att stater som befinner sig närmare ett potentiellt militärt hot upplever ett starkare säkerhetsstryck. I linje med Walts balance-of-threat-perspektiv förväntas geografisk närhet till Ryssland därför samvariera med högre militära utgifter eller större ökningar av militära utgifter.

Hypotes tre: Natomedlemskap är relaterat till högre militära utgifter, men sambandet förväntas vara svagare och mer beroende av hotuppfattning än sambandet mellan geografisk närhet och militära utgifter.

Denna hypotes utgår från att allianstillhörighet kan påverka staters försvarspolitiska prioriteringar genom kollektiva åtaganden, säkerhetspolitiska förväntningar och normer såsom Natos tvåprocentsmål. Samtidigt är sambandet inte entydigt, eftersom medlemskap i en försvarsallians även kan minska incitamentet för vissa stater att själva bära höga försvarskostnader. Natomedlemskap förväntas därför kunna samvariera med militära utgifter, men sambandet bör analyseras i relation till geografisk närhet och staters hotuppfattning.

Hypotes fyra: Stater där Ryssland framställs som ett mer direkt säkerhetshot motiverar i högre grad ökade militära utgifter.

Denna hypotes knyter an till uppsatsens kvalitativa del och fokuserar på staters hotuppfattning. Om Ryssland framställs som ett direkt eller närliggande hot i försvars- och säkerhetspolitiska motiveringar bör detta kunna bidra till att förklara varför vissa stater prioriterar ökade militära utgifter mer än andra.

Sammantaget gör hypoteserna det möjligt att pröva både strukturella, institutionella och politiska förklaringar till variationen i europeiska staters militära utgifter. Den första hypotesen prövar invasionen 2022 som säkerhetspolitisk brytpunkt, medan hypotes två och hypotes tre främst

prövas i den kvantitativa analysen. Hypotes fyra fördjupas genom de kvalitativa fallstudierna av Polen, Portugal och Ungern.

4. Metod och material

Denna studie använder en kombinerad metodansats där en kvantitativ panelstudie kombineras med en kvalitativ fallstudie. Den kvantitativa delen används för att undersöka generella mönster i europeiska staters militära utgifter under perioden 2008–2024. Den kvalitativa delen används därefter för att fördjupa förståelsen av hur försvarspolitiska förändringar motiveras i tre utvalda fall: Polen, Portugal och Ungern.

4.1 Val av metodansats

För att besvara forskningsfrågan har *mixed methods* använts, vilket innebär att studien kombinerar kvantitativ och kvalitativ metod. Valet av *mixed methods* motiveras av att forskningsfrågan innehåller både ett mönsterproblem och ett tolkningsproblem. Mönsterproblemet handlar om huruvida militära utgifter samvarierar med geografisk närhet till Moskva, Natomedlemskap och perioden efter Rysslands fullskaliga invasion av Ukraina 2022. Tolkningsproblemet handlar om hur de ökade militära utgifterna motiveras politiskt i de utvalda fallen.

Den kvantitativa delen möjliggör en bredare analys av variationer mellan europeiska stater över tid. Den kvalitativa delen kompletterar detta genom att ge en djupare förståelse av hur säkerhetspolitiska prioriteringar uttrycks och motiveras i Polen, Portugal och Ungern.

4.2 Avgränsningar

Studien avgränsas geografiskt till europeiska stater. Den kvantitativa analysen omfattar 39 europeiska stater under perioden 2008–2024, medan den kvalitativa delen avgränsas till fallstudier av Polen, Portugal och Ungern. Dessa fall har valts för att fånga variation i geografisk närhet till Ryssland, militära utgifter och säkerhetspolitisk orientering inom ramen för Natomedlemskap.

Studiens huvudsakliga analytiska fokus ligger på perioden efter Rysslands fullskaliga invasion av Ukraina 2022, eftersom denna händelse utgör en central brytpunkt i europeisk säkerhetspolitik.

Samtidigt beaktas perioden 2008–2024 för att möjliggöra jämförelser över tid och fånga tidigare säkerhetspolitiska händelser, såsom kriget i Georgien 2008 och annekteringen av Krim 2014.

Militära utgifter analyseras främst som andel av BNP, vilket möjliggör jämförelser mellan stater men inte fångar alla dimensioner av militär kapacitet, såsom beredskap, personalstyrka eller operativ förmåga. Analysen avgränsas även till tre huvudsakliga förklaringsdimensioner: geografisk närhet till Ryssland, Natomedlemskap och hotuppfattning. Andra faktorer, såsom ekonomiska förutsättningar, inrikespolitik och historiska erfarenheter, behandlas endast i den mån de är nödvändiga för analysen eller ingår som kontrollvariabler.

4.3 Kvantitativ metod

Den kvantitativa delen av studien används för att undersöka övergripande samband mellan militära utgifter och studiens centrala förklaringsvariabler. Avsnittet redogör för forskningsdesign, urval av länder, datamaterial, statistisk analys och metodologiska överväganden.

4.3.1 Forskningsdesign

Den kvantitativa delen av studien analyserar övergripande mönster i europeiska staters militära utgifter under perioden 2008–2024. Studien genomförs som en panelstudie där flera länder observeras över tid, vilket gör det möjligt att undersöka både förändringar inom länder och skillnader mellan stater.

Den beroende variabeln är militära utgifter som andel av BNP. De oberoende variablerna är BNP per capita, demokratinivå, Natomedlemskap och geografiskt avstånd till Ryssland, mätt som avstånd till Moskva i kilometer. Särskilt fokus riktas mot utvecklingen efter Rysslands annektering av Krim 2014 och den fullskaliga invasionen av Ukraina 2022.

Forskningsdesignen är komparativ och bygger på multipel linjär regressionsanalys. Syftet är inte att förklara varje enskilt lands försvarspolitik, utan att identifiera generella samband mellan militära utgifter och ekonomiska, politiska, geografiska och säkerhetspolitiska faktorer.

4.3.2 Urval av länder och avgränsning

Studien utgår från FN:s definition av Europa enligt *Standard Country or Area Codes for Statistical Use* (M49), framtagen av United Nations Statistics Division (UNSD). Enligt denna definition omfattar Europa 44 länder.

I undersökningen inkluderas 39 av dessa länder. Andorra, Liechtenstein, Monaco, San Marino och Vatikanstaten exkluderas eftersom fullständig och jämförbar data över deras militära utgifter saknas i SIPRI:s databas. Dessa stater har dessutom mycket begränsad militär kapacitet och en särställning i europeisk utrikes- och säkerhetspolitik. Exkluderingen bedöms därför inte påverka undersökningens resultat i betydande utsträckning.

Island inkluderas trots att landet redovisar militära utgifter motsvarande 0,00 procent av BNP, eftersom landet ingår i Stockholms internationella fredsforskningsinstitutets (SIPRI) databas och därmed uppfyller studiens krav på jämförbar data.

4.3.3 Datamaterial och datakällor

Tabell 1. Variabler, typ och datakälla

Variabel	Typ	Källa
Militära utgifter (% av BNP)	Beroende	Stockholms internationella fredsforskningsinstitut (SIPRI)
BNP per capita	Oberoende	Världsbanken
Demokratiindex	Oberoende	Varieties of Democracy (V-Dem)
Natomedlemskap	Oberoende	Manuell kodning efter Natos medlemslista
Avstånd till Moskva (km)	Oberoende	Manuell beräkning
Post-2013 (Perioden 2014–2024)	Oberoende	Egen konstruktion
Post-2021 (Perioden 2022–2024)	Oberoende	Egen konstruktion

Studiens beroende variabel är militära utgifter som andel av BNP. Variabeln mäter hur stor del av ett lands ekonomiska resurser som avsätts till försvar och är hämtad från SIPRI:s databas över militära utgifter (Stockholms internationella fredsforskningsinstitut, 2026). Måttet anges i procent av BNP för att möjliggöra jämförelser mellan länder med olika ekonomisk storlek. Samtidigt bör det noteras att samma procentuella nivå kan motsvara mycket olika belopp i absoluta tal, eftersom större ekonomier kan avsätta betydligt högre faktiska belopp än mindre stater.

BNP per capita används som kontrollvariabel för att fånga ländernas ekonomiska kapacitet. Variabeln är hämtad från Världsbanken och mäts i fasta 2015 års US-dollar (Världsbanken, 2026). Genom att använda fasta priser blir det möjligt att jämföra ekonomisk utveckling över tid utan att resultaten påverkas av inflation.

Demokratinivå mäts genom Liberal Democracy Index från Varieties of Democracy Institute, V-Dem. Indexet används för att undersöka om graden av demokrati och regimtyp har betydelse för variationer i militära utgifter (V-Dem Institute, 2026).

Natomedlemskap operationaliseras som en dummyvariabel där 1 anger medlemskap och 0 anger icke-medlemskap. Variabeln har kodats manuellt utifrån medlemskap per år (Nato, 2024) och används för att analysera om allianstillhörighet samvarierar med militära utgifter.

Geografisk närhet till Ryssland mäts som avståndet i kilometer mellan respektive lands huvudstad och Moskva. Avstånden har beräknats med hjälp av webbplatsen Distance.to. Variabeln används som en proxy för geografisk närhet till Ryssland och kopplas till uppsatsens realistiska perspektiv på hot och säkerhet.

För att fånga större säkerhetspolitiska förändringar under undersökningsperioden används två tidsdummyvariabler. Post-2013 kodas som 0 för åren 2008–2013 och 1 för åren 2014–2024. Variabeln används för att analysera om Rysslands annektering av Krim 2014 sammanfaller med förändrade europeiska militära utgifter. Post-2021 kodas som 0 för åren 2008–2021 och 1 för

åren 2022–2024. Variabeln används för att analysera motsvarande förändring efter Rysslands fullskaliga invasion av Ukraina 2022.

Datamaterialet bygger därmed på etablerade internationella datakällor som tillhandahåller jämförbar data om militära utgifter, ekonomisk kapacitet, demokratinivå, allianstillhörighet och geografisk närhet till Ryssland.

4.3.4 Statistisk analys

Den kvantitativa analysen genomfördes i IBM SPSS Statistics. Inledningsvis användes deskriptiv statistik för att kartlägga datamaterialets grundläggande egenskaper, såsom antal observationer, minimivärden, maximivärden, medelvärden och standardavvikelser. Syftet var att identifiera variation i materialet samt eventuella extrema värden.

För att tydliggöra utvecklingen över tid och sambanden mellan variablerna användes även linjediagram och spridningsdiagram. Dessa fungerade som komplement till den statistiska analysen och bidrog till att synliggöra övergripande mönster.

Därefter genomfördes bivariata korrelationsanalyser med Pearsons korrelationskoefficienter. Syftet var att undersöka samband mellan variablerna och kontrollera risken för multikollinearitet, det vill säga att två eller flera oberoende variabler är starkt korrelerade med varandra.

Studiens huvudsakliga analys genomfördes med multipel linjär regressionsanalys. Den beroende variabeln är militära utgifter som andel av BNP, och de oberoende variablerna är BNP per capita, demokratinivå, Natomedlemskap och avstånd till Moskva.

Studien använder statistisk signifikans på 5-procentsnivån ($p < 0.05$), med markeringarna * $p < 0.05$, ** $p < 0.01$ och *** $p < 0.001$. Regressionskoefficienten, B-värdet, anger hur den beroende variabeln förändras när en oberoende variabel förändras med en enhet, givet att övriga variabler hålls konstanta (Wermke, u.å.).

Utöver huvudmodellen övervägdes militära utgifter i fasta 2024 års US-dollar som alternativ beroende variabel. Syftet var att undersöka militära utgifter i absoluta tal, eftersom samma procentuella nivå av BNP kan motsvara olika faktiska belopp beroende på landets ekonomiska storlek. Studien utgår dock från militära utgifter som andel av BNP, eftersom detta mått möjliggör mer jämförbara analyser mellan länder med olika ekonomisk storlek.

4.3.5 Metodologiska överväganden

En metodologisk utmaning är att Ukraina utgör en tydlig outlier i datamaterialet, särskilt efter Rysslands fullskaliga invasion 2022. Eftersom Ukraina är direkt part i kriget har landet mycket höga militära utgifter som andel av BNP jämfört med övriga europeiska stater. Detta kan påverka resultaten i regressionsanalysen. Studien tar därför hänsyn till Ukrainas särställning vid tolkningen av resultaten.

En annan metodologisk fråga rör paneldatans struktur. Eftersom samma länder observeras över flera år är observationerna inom respektive land inte helt oberoende av varandra. Ett lands militära utgifter ett år påverkas sannolikt av tidigare års försvarsbudgetar och säkerhetspolitiska prioriteringar. Detta kan påverka standardfelen och därmed bedömningen av de statistiska sambanden. Datamaterialet utgörs av en obalanserad panel med upprepade observationer per land över tid, exempelvis militära utgifter som andel av BNP och BNP per capita över åren 2008–2024. Detta innebär att standardantagandet om oberoende observationer i OLS-regressioner inte uppfylls. För att hantera detta och stärka den metodologiska kontrollen har studien även använt en linjärt blandad modell med upprepad mätningsstruktur och diagonal kovariansmatris per år inom länder, i syfte att hantera tidsberoende i paneldatan. Här ingår inte variabeln Natomedlemskap eftersom den variabeln är i huvudsak tidskonstant per land under studieperioden. Studien använder dock inte panelkorrigerade standardfel, *panel-corrected standard errors* (PCSE).

Det finns även en risk för endogenitet. Hotnivå och uppfattat säkerhetshot är svåra att mäta kvantitativt, men kan samtidigt påverka flera av studiens centrala variabler. Ett ökat hot från Ryssland kan exempelvis påverka både militära utgifter, Natomedlemskap och politiska

prioriteringar. Regressionsanalysen bör därför förstås som ett sätt att identifiera statistiska samband snarare än att fullt ut fastställa kausala effekter.

Slutligen bör avståndet till Moskva förstås som en tidskonstant variabel. Eftersom avståndet mellan europeiska huvudstäder och Moskva inte förändras under undersökningsperioden fångar variabeln geografiska skillnader mellan länder, men inte förändringar över tid. Den är därför relevant för att analysera strukturella skillnader mellan europeiska stater, men mindre användbar för att analysera förändringar inom enskilda länder över tid.

4.4 Val och motivering av kvalitativ metod

Den kvalitativa delen av studien utgörs av fallstudier av Polen, Portugal och Ungern. Syftet är att fördjupa analysen av hur försvarspolitiska förändringar motiveras politiskt och säkerhetspolitiskt i respektive land. Därmed riktas fokus inte enbart mot de militära utgifternas utveckling, utan också mot hur dessa förändringar kopplas till hotuppfattning, Ryssland och relationen till Nato.

Fallstudierna kompletterar den kvantitativa undersökningen genom att tolka statistiska mönster i konkreta nationella sammanhang. Medan den kvantitativa delen undersöker bredare samband mellan militära utgifter och studiens oberoende variabler, används den kvalitativa delen för att analysera hur hotuppfattning uttrycks i de tre fallen: Polen, Portugal och Ungern.

4.4.1 Kvalitativ analysmetod

Den kvalitativa analysen genomförs som en strukturerad jämförande textanalys inom ramen för fallstudierna (Teorell & Svensson 2007, s. 99–106). Syftet är att analysera hur hotuppfattning och försvarspolitiska motiveringar uttrycks i materialet, snarare än att kartlägga hela beslutsprocessen bakom respektive lands försvarspolitik. Analysen utgår från ett gemensamt analyschema som tillämpas på samtliga tre fall.

Tabell 2. Analysschema för den kvalitativa textanalysen

Analysdimension	Fråga i textanalysen	Möjliga utfall
Ryssland	Hur framställs Ryssland?	Direkt hot / indirekt hot / ambivalent hot
Ukraina	Hur kopplas kriget i Ukraina till den egna säkerheten?	Nationell säkerhet / europeisk säkerhet / risk för indragning
Nato	Hur används Nato i argumentationen?	Avskräckning / allianssolidaritet / formell ram
Försvarspolitisk prioritering	Hur motiveras militära utgifter eller förändrad försvarspolitik?	Nationell upprustning / förmågeutveckling / begränsad mobilisering
Samlad hotkategori	Vilken hotuppfattning dominerar?	Direkt / indirekt / ambivalent

Genom att använda samma analytiska frågor i samtliga fall stärks jämförbarheten mellan Polen, Portugal och Ungern. Analysen fokuserar särskilt på om hotet framställs som direkt, indirekt eller ambivalent. Ett direkt hot innebär att Ryssland kopplas till den egna statens territoriella säkerhet eller militära sårbarhet. Ett indirekt hot innebär att Ryssland främst framställs som ett hot mot Nato, Europa eller den bredare säkerhetsordningen. En ambivalent hotuppfattning innebär att Ryssland fördöms eller erkänns som säkerhetspolitisk faktor, samtidigt som argumentationen betonar återhållsamhet, distansering eller risken att dras in i konflikten.

Denna metod gör det möjligt att jämföra hur samma yttre säkerhetspolitiska händelse tolkas och motiveras olika i de tre fallen.

4.4.2 Fallurval: tre europeiska stater

Fallurvalet bygger på en strategisk jämförelse mellan Polen, Portugal och Ungern. Fallen har inte valts för att vara statistiskt representativa, utan för att de tillsammans skapar relevant variation i geografisk närhet till Ryssland, säkerhetspolitisk position och hotuppfattning. Eftersom samtliga tre fall är Natomedlemmar hålls allianstillhörigheten relativt konstant, vilket gör det möjligt att analysera hur skillnader i försvarspolitiska motiveringar kan förstås genom geografisk närhet och nationell hotuppfattning.

Polen fungerar som ett fall där geografisk närhet och säkerhetspolitisk exponering är tydliga. Portugal utgör ett kontrasterande fall genom sitt större geografiska avstånd till Ryssland och sin mer atlantiska säkerhetspolitiska orientering. Ungern utgör ett avvikande fall eftersom landet är Natomedlem och geografiskt närmare Ryssland än Portugal, men samtidigt har haft en mer ambivalent politisk hållning gentemot Ryssland och Ukraina.

Urvalet ger därmed studien tre analytiskt skilda fall: ett östflanksfall, ett geografiskt avlägset kontrastfall och ett avvikande fall. Det gör det möjligt att analysera hur hotuppfattning och försvarspolitiska motiveringar varierar mellan Natomedlemmar med olika geografiska och politiska förutsättningar.

4.4.3 Material och källor

Materialet i den kvalitativa delen används för att analysera hur försvarspolitiska prioriteringar och förändrade militära utgifter motiveras i Polen, Portugal och Ungern. Eftersom analysen fokuserar på hotuppfattning är det centrala inte enbart hur de militära utgifterna utvecklas, utan hur politiska och säkerhetspolitiska aktörer beskriver hotuppfattningen, relationen till Ryssland, kriget i Ukraina och betydelsen av Nato.

Det kvalitativa materialet består av officiella regeringsuttalanden, försvarsministeriella pressmeddelanden och kompletterande nyhets- och analysmaterial från perioden efter Rysslands fullskaliga invasion av Ukraina 2022. Materialet har valts eftersom det uttrycker hur respektive stat politiskt motiverar sin säkerhets- och försvarspolitiska linje. Analysen fokuserar på hur Ryssland, Nato, nationell säkerhet och militära utgifter framställs i materialet.

För att stärka jämförbarheten används i möjligaste mån liknande materialtyper i samtliga tre fall. Tillgången till material varierar dock mellan länderna, eftersom försvarsrelaterad information publiceras på olika sätt och inte alltid finns tillgänglig på engelska eller i direkt jämförbar form. Officiella dokument förstås dessutom som strategiska och politiska framställningar, snarare än som neutrala beskrivningar av samtliga bakomliggande motiv.

4.4.4 Metodologiska överväganden

Den kvalitativa delen syftar inte till statistisk generalisering, utan till analytisk fördjupning. Eftersom fallstudien endast omfattar tre fall kan resultaten inte utan vidare generaliseras till samtliga europeiska stater. Fallen används i stället för att undersöka hur hotuppfattning och försvarspolitiska motiveringar kommer till uttryck i tre strategiskt valda fall.

Fallurvalet påverkar vilken variation studien kan fånga. Polen, Portugal och Ungern skiljer sig åt i geografisk närhet till Ryssland och säkerhetspolitisk positionering, men urvalet innebär samtidigt att andra relevanta fall inte analyseras, exempelvis neutrala stater, nya Natomedlemmar eller större västeuropeiska militärmakter.

En annan begränsning rör materialets karaktär. Officiella dokument, budgettexter och politiska uttalanden visar hur stater själva framställer och motiverar sin försvarspolitik, men ger inte en fullständig bild av samtliga bakomliggande motiv. Analysen bör därför förstås som en studie av uttryckta motiveringar och hotuppfattning, snarare än av hela beslutsprocessen bakom försvarspolitiken.

Slutligen finns en utmaning i jämförbarheten mellan fallen, eftersom Polen, Portugal och Ungern inte publicerar försvarspolitiskt material på samma sätt, i samma omfattning eller på samma språk. För att minska denna begränsning används flera typer av källor och materialet tolkas källkritiskt.

5. Bakgrund

Den europeiska säkerhetsordningen efter kalla kriget präglades av integration, institutionellt samarbete och minskad uppmärksamhet på territoriella militära hot. När risken för storskalig konflikt uppfattades som lägre fick andra prioriteringar större utrymme, och försvarspolitiken förlorade något av sin centrala ställning.

Europa var dock inte fritt från konflikter. Kriget på Balkan under 1990-talet visade att militärt våld fortfarande förekom på kontinenten, medan Rysslands krig mot Georgien 2008 och annekteringen av Krim 2014 tydligare aktualiserade frågor om rysk aggression, territoriell säkerhet, militär kapacitet och avskräckning.

Rysslands fullskaliga invasion av Ukraina i februari 2022 markerade en mer genomgripande förändring av det säkerhetspolitiska landskapet. Invasionen utmanade grundläggande antaganden om fred och stabilitet i Europa och bidrog till att försvarspolitiken åter fick en mer central roll.

Parallellt har Natos roll i Europa förändrats. Under perioden 2008–2024 anslöt Albanien och Kroatien 2009, Montenegro 2017, Nordmakedonien 2020, Finland 2023 och Sverige 2024 (Nato 2024). Särskilt Finlands och Sveriges inträden efter invasionen 2022 illustrerar hur det försämrade säkerhetsläget påverkat europeiska staters säkerhetspolitiska orientering. Därmed blir Natomedlemskap relevant som möjlig förklaringsfaktor för variationer i militära utgifter.

5.1 Polen: östflanksstat med stark hotmedvetenhet

Polen är ett centralt fall eftersom landet kombinerar geografisk närhet till Ryssland, Belarus och Ukraina med en tydlig säkerhetspolitisk orientering mot Nato och USA. Polen blev medlem i Nato 1999 och har sedan dess haft en viktig position på alliansens östra flank (Nato 2024). Landets närhet till Belarus, Ukraina och den ryska exklaven Kaliningrad innebär en mer direkt exponering mot rysk militär makt än i många västeuropeiska stater.

Före 2022 präglades Polens säkerhetspolitiska utgångsläge av historiska erfarenheter av ryskt och sovjetiskt inflytande samt av Rysslands krig mot Georgien 2008 och annekteringen av Krim

2014. Inför den fullskaliga invasionen av Ukraina var Polen därför redan positionerat som en Natomedlem med hög hotmedvetenhet, stark östflanksorientering och tydligt fokus på nationell försvarsförmåga.

5.2 Portugal: atlantisk Natomedlem med stort geografiskt avstånd till Ryssland

Portugal är ett relevant kontrastfall eftersom landet är geografiskt långt från Ryssland och Ukraina, men har varit medlem i Nato sedan alliansens grundande 1949 (Nato 2024). Till skillnad från Polen och Ungern befinner sig Portugal inte nära Natos östra flank, utan har historiskt haft en mer atlantisk säkerhetspolitisk orientering. Landets geografiska läge innebär därför en lägre direkt exponering för rysk militär makt.

Portugal fungerar därmed som ett fall med stark alliansförankring men begränsad direkt hotexponering före 2022. Det gör landet användbart för att analysera hur militära utgifter motiveras när hotet från Ryssland främst förstås genom Nato och europeisk säkerhet, snarare än som ett omedelbart territoriellt hot.

5.3 Ungern: Natomedlem med ambivalent Rysslandsrelation

Ungern är ett relevant fall eftersom landet, liksom Polen, blev medlem i Nato 1999 men har haft en mer ambivalent säkerhetspolitisk linje gentemot Ryssland (Nato 2024). Landet gränsar till Ukraina och berörs därmed direkt av säkerhetsutvecklingen i Östeuropa. Samtidigt har Ungerns politiska ledning under Viktor Orbán fört en mer återhållsam och delvis Rysslandsvänlig linje än många andra Nato- och EU-medlemmar, bland annat genom fortsatt ekonomiskt och energipolitiskt beroende av Ryssland (FOI 2024).

Ungern utgör därför ett avvikande fall inom Nato. Landet omfattas av alliansens kollektiva säkerhetsåtaganden, men visar att geografisk närhet och Natomedlemskap inte nödvändigtvis leder till samma hotuppfattning eller försvarspolitiska respons som i Polen.

6. Kvantitativt resultat

I detta kapitel presenteras resultaten från den kvantitativa analysen av europeiska staters militära utgifter under perioden 2008–2024. Avsnittet inleds med deskriptiv statistik som ger en översikt över datamaterialets variation, följt av korrelationsanalyser och regressionsmodeller som prövar sambanden mellan militära utgifter, geografisk närhet till Ryssland, Natomedlemskap och de säkerhetspolitiska brytpunkterna 2014 och 2022. Syftet är att identifiera de empiriska mönster som är mest relevanta för uppsatsens forskningsfrågor och hypoteser.

6.1 Översikt av datamaterialet

Tabell 3 visar deskriptiv statistik för samtliga variabler i studien. Militära utgifter som andel av BNP varierar tydligt mellan europeiska stater under perioden 2008–2024, vilket framgår av standardavvikelsen och skillnaderna mellan minimi- och maxvärden. Variabeln har ett medelvärde på 1,61 procent och sträcker sig från 0 till 36,56 procent. Den höga standardavvikelsen på 2,25 indikerar att de militära utgifternas andel av BNP skiljer sig markant mellan de europeiska staterna i urvalet. Även BNP per capita uppvisar stor spridning, från 1 875 till över 110 000 USD i fasta 2015 års priser. Detta återspeglar den ekonomiska mångfalden bland de europeiska staterna.

Tabell 3. Deskriptiv statistik

Variabel	N	Medelvärde	Standardavvikelse	Min. ^a	Max. ^a
Militära utgifter (% av BNP)	663	1,61	2,25	0,00	36,53
BNP per capita (2015 års fasta USD)	663	29 085	24 903	1 875	110 873
Demokratiindex (V-Dem)	663	0,66	0,22	0,04	0,90
Natomedlemskap ^b	646	0,71	0,46	0	1
Avstånd till Moskva (km) ^b	646	1 870	745	675	3 906

^a Min. = Minimumvärde; Max. = Maximumvärde.

^b De tre första variablerna baseras på 39 länder (N = 663); Natomedlemskap och avstånd till Moskva exkluderar Ryssland (N = 646, 38 länder). Perioden är 2008–2024.

Datamaterialet för de tre första variablerna, militära utgifter som andel av BNP, BNP per capita och demokratiindex, omfattar 663 observationer från 39 länder under perioden 2008–2024. De två sista variablerna, Natomedlemskap och avstånd till Moskva, omfattar 646 observationer från 38 länder under samma period, eftersom Ryssland exkluderas från analyser där dessa variabler ingår. Exkluderingen motiveras av att avståndet till Moskva inte är meningsfullt för Ryssland självt och att Natomedlemskap inte är aktuellt för Ryssland.

6.2 Bivariata samband

Tabell 4 redovisar bivariata korrelationer mellan studiens variabler. Militära utgifter som andel av BNP uppvisar ett negativt och statistiskt signifikant samband med både BNP per capita ($r = -0.20$, $p < 0.001$) och demokratiindex ($r = -0.25$, $p < 0.001$). Det innebär att länder med högre BNP per capita och högre demokratiindex tenderar att avsätta en lägre andel av BNP till militära utgifter. Sambandet mellan perioden 2022–2024, efter Rysslands fullskaliga invasion av Ukraina, och militära utgifter är positivt och statistiskt signifikant ($r = 0.19$, $p < 0.001$). Detta indikerar att militära utgifter som andel av BNP tenderar att vara högre under perioden efter invasionen. Avståndet till Moskva uppvisar ett negativt och statistiskt signifikant samband med militära utgifter ($r = -0.19$, $p < 0.001$), vilket innebär att länder som ligger geografiskt närmare Ryssland tenderar att ha högre militära utgifter.

Tabell 4. Korrelationsmatris (Pearsons r)

Variabel	1	2	3	4	5	6	7
1. Militära utgifter (% av BNP)	-						
2. BNP per capita	-0,20***	-					
3. Demokratiindex	-0,25***	0,62***	-				
4. Perioden 2014-2021 ^a	0,07	0,06	-0,08*	-			
5. Perioden 2022-2024	0,19***	0,06	-0,06	0,34***	-		
6. Avstånd till Moskva (km) ^b	-0,19***	-	-	-	-0,00	-	
7. Natomedlemskap ^b	0,18***	-	-	-	-0,00	-0,32***	-

^a Variabeln är kodad post_2013 i SPSS (= 1 fr.o.m. 2014). Koefficienten representerar perioden 2014-2021 i regressionsmodellerna eftersom modellen kontrollerar för perioden 2022-2024 separat.

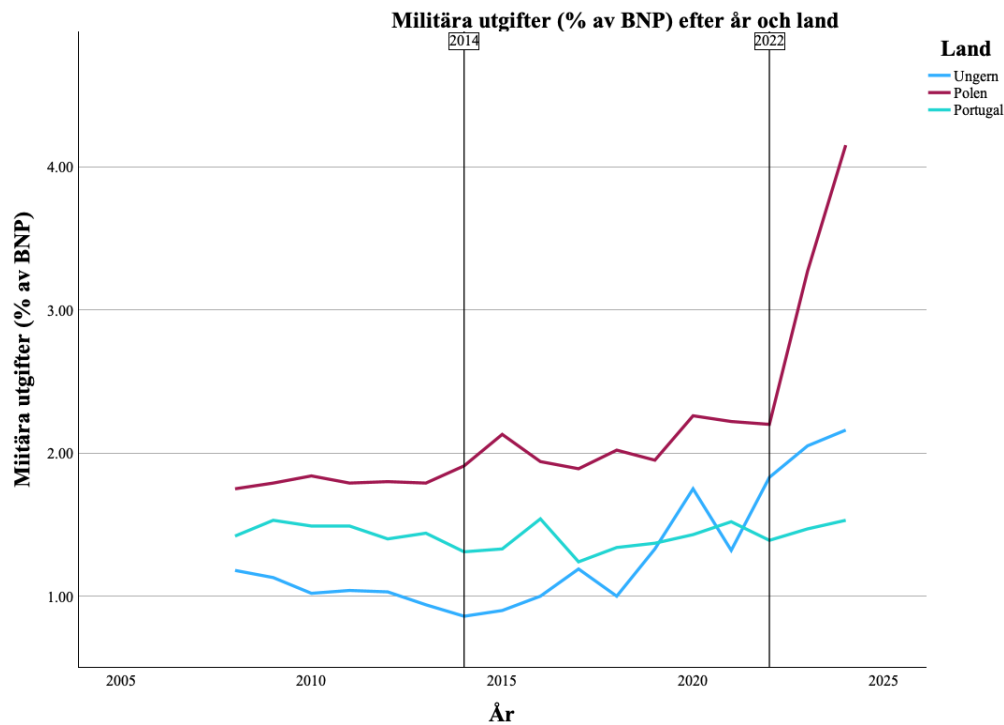
^b Ryssland exkluderas (N = 646). Korrelationer med variablerna 2, 3 och 4 beräknas ej och markeras -.

* $p < ,05$ ** $p < ,01$ *** $p < ,001$

Det starka sambandet mellan BNP per capita och demokratiindex ($r = 0.62$, $p < 0.001$) bör uppmärksammas vid tolkningen av regressionerna, eftersom variablerna samvarierar tydligt med varandra. Korrelationerna visar bivariata samband och kontrollerar inte för andra faktorer. De bör därför förstås som ett deskriptivt första steg i analysen, snarare än som underlag för kausala slutsatser.

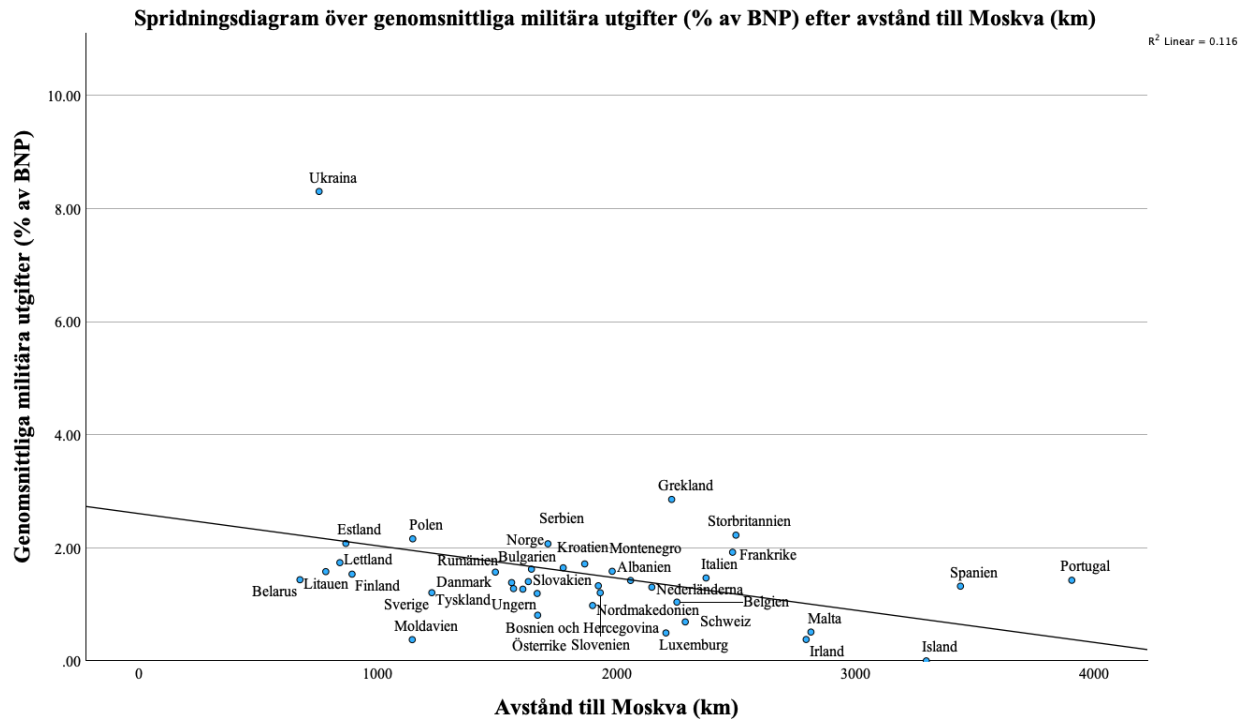
6.3 Fallstudiens tre länder i det kvantitativa materialet

Figur 1. Ungerns, Polens och Portugals militära utgifter 2008–2024

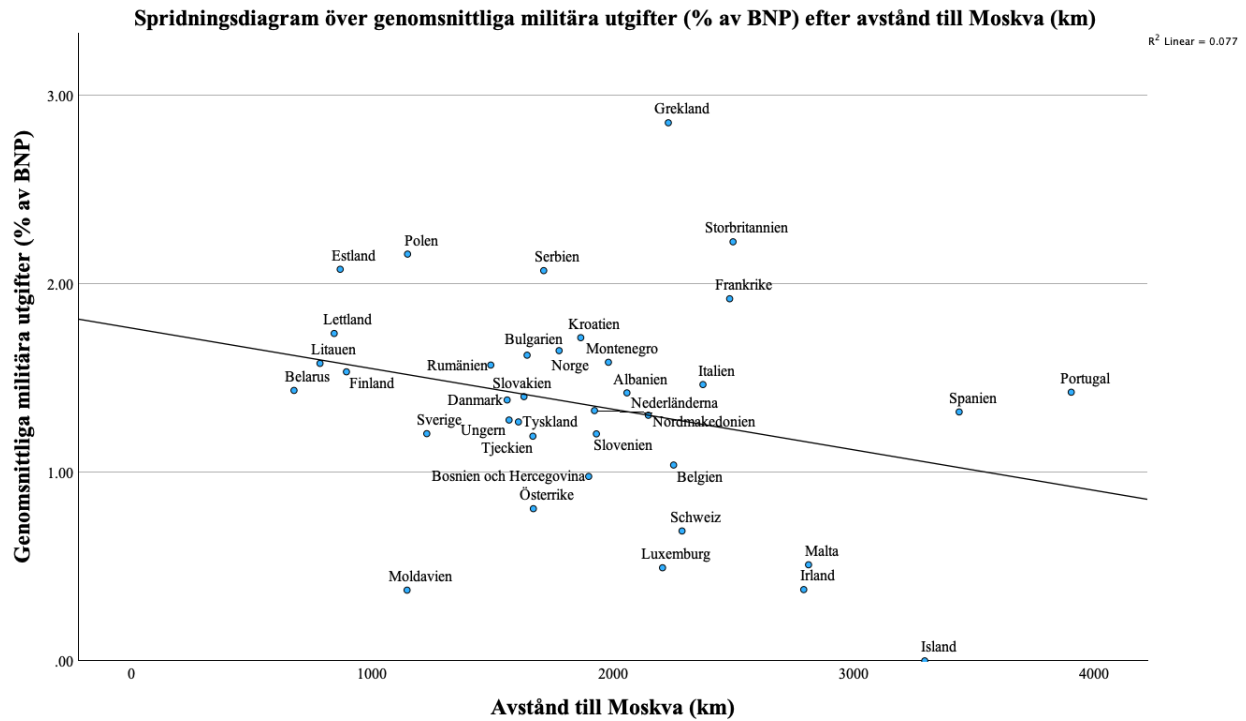
Linjediagrammet illustrerar tydliga skillnader mellan fallstudiens tre länder: Polen, Portugal och Ungern. Polen uppvisar en kraftig ökning efter 2022, medan Portugal och Ungern utvecklas mer gradvis.

Figur 2. Spridningsdiagram över genomsnittliga militära utgifter som andel av BNP efter avstånd till Moskva med regressionslinje

Figuren visar ett negativt samband mellan geografiskt avstånd till Moskva och militära utgifter. Det innebär att länder som ligger närmare Moskva tenderar att ha högre militära utgifter som andel av BNP. Ryssland är exkluderat eftersom avståndet till Moskva inte är meningsfullt för Ryssland självt.

Figur 3. Spridningsdiagram över genomsnittliga militära utgifter som andel av BNP efter avstånd till Moskva med regressionslinje, exklusive Ukraina

Figuren visar att det negativa sambandet mellan geografiskt avstånd till Moskva och militära utgifter kvarstår även när Ukraina exkluderas. Detta är relevant eftersom Ukraina utgör ett extremvärde i materialet efter 2022, till följd av att landet är direkt part i kriget.

6.4 Regressionsanalys av militära utgifter

Till skillnad från de bivariata korrelationerna i föregående avsnitt gör regressionsmodellerna det möjligt att analysera sambandet mellan militära utgifter och flera oberoende variabler samtidigt. Syftet är därmed att undersöka om sambanden mellan militära utgifter, perioden efter 2022, geografisk närhet till Ryssland och Natomedlemskap kvarstår när kontrollvariabler inkluderas i analysen.

Tabell 5. OLS-regression: sambandet mellan tidsperiod, geografisk närhet och europeiska militära utgifter (% av BNP)

Variabel	Modell 1 <i>Alla länder</i>			Modell 2 <i>Exklusive Ryssland</i>		
	<i>B</i>	<i>Standardfel</i>	<i>p</i>	<i>B</i>	<i>Standardfel</i>	<i>p</i>
BNP per capita	−0,000	0,000	,028*	−0,000	0,000	,043*
Demokratiindex	−1,753	0,487	<,001***	−0,868	0,620	,162
Perioden 2014–2021 ^a	0,001	0,187	,994	0,010	0,189	,959
Perioden 2022–2024	1,107	0,233	<,001***	1,113	0,236	<,001***
Natomedlemskap	–	–	–	0,084	0,220	,701
Avstånd till Moskva (km)	–	–	–	−0,0001	0,000	<,001***
R ²			0,100			0,097
Justerat R ²			0,095			0,088
N			663			646

^a Variabeln är kodad post_2013 i SPSS (= 1 fr.o.m. 2014). Koefficienten representerar den isolerade effekten av perioden 2014–2021 eftersom modellen kontrollerar för perioden 2022–2024 separat.

* $p < ,05$ ** $p < ,01$ *** $p < ,001$

Tabell 5 redovisar resultaten från två OLS-regressioner med militära utgifter som andel av BNP som beroende variabel.

I Modell 1, som inkluderar samtliga länder, är perioden 2022–2024 positivt och statistiskt signifikant associerad med militära utgifter ($B = 1,107$, $p < 0,001$). Perioden 2014–2021 uppvisar däremot inget statistiskt signifikant samband ($B = 0,001$, $p = 0,994$). Detta tyder på att den

tydligaste förändringen i materialet är kopplad till perioden efter Rysslands fullskaliga invasion 2022, snarare än till perioden efter annekteringen av Krim 2014. BNP per capita visar ett svagt negativt och statistiskt signifikant samband ($p = 0,028$), medan demokratiindex också uppvisar ett negativt och statistiskt signifikant samband ($p < 0,001$).

I Modell 2, som exkluderar Ryssland och inkluderar den geografiska variabeln avstånd till Moskva, kvarstår perioden 2022–2024 som positivt och signifikant kopplad till militära utgifter ($B = 1.087$, $p < 0.001$). Avståndet till Moskva visar ett negativt och statistiskt signifikant samband ($B = -0.0001$, $p < 0.001$), vilket innebär att länder som ligger geografiskt närmare Ryssland tenderar att ha högre militära utgifter. Natomedlemskap uppvisar inte något statistiskt signifikant samband med militära utgifter ($p = 0.201$). Det kan bero på att Natoländer i genomsnitt är rikare och i flera fall geografiskt närmare Ryssland, vilket innebär att dessa faktorer fångar upp en del av det samband som annars skulle kunna tillskrivas Natomedlemskap.

Modell 1 förklarar 12,8 procent och Modell 2 förklarar 15,1 procent av variationen i militära utgifter ($R^2 = 0.128$ – 0.151).

6.5 Robusthetskontroller och alternativa modeller

I Tabell 6 presenteras en OLS-regression med en interaktionsterm mellan avståndet till Moskva och perioden 2022–2024. Interaktionstermen är negativ och statistiskt signifikant ($B = -0.002$, $p < 0.001$). Det innebär att det negativa sambandet mellan avstånd till Moskva och militära utgifter förstärks under perioden 2022–2024. Länder som ligger geografiskt närmare Ryssland ökade därmed sina militära utgifter i högre utsträckning efter invasionen än länder längre bort. Perioden 2022–2024 kvarstår samtidigt som positivt och signifikant associerad med militära utgifter ($B = 1.115$, $p < 0.001$).

Det bör noteras att avståndsvariabelns huvudeffekt inte längre är statistiskt signifikant när interaktionstermen inkluderas ($p = 0.439$). Detta är vanligt i interaktionsmodeller, eftersom huvudeffekten representerar sambandet vid referensvärdet för moderatorvariabeln och därför bör tolkas tillsammans med interaktionstermen.

**Tabell 6. OLS-regression med interaktionsterm:
avstånd till Moskva × perioden 2022-2024 (exklusive
Ryssland)**

Variabel	B	Standardfel	p
BNP per capita	−0,000	0,000	,051
Demokratiindex	−0,895	0,593	,132
Natomedlemskap	0,061	0,212	,774
Perioden 2022-2024 ^a	1,115	0,217	<,001***
Avstånd till Moskva (km), centrerat	−0,0001	0,0001	,439
<i>Avstånd × Perioden 2022-2024</i>	−0,002	0,000	<,001***
R ²			0,151
Justerat R ²			0,143
N			646

^a Variabeln är kodad *post_2021* i SPSS. Avståndet till Moskva är mean-centrerat för att underlätta tolkning av interaktionseffekten.

* $p < ,05$ ** $p < ,01$ *** $p < ,001$

Tabell 7 presenterar resultaten från en linjärt blandad modell, på engelska mixed model analysis, med slumpmässigt intercept per land. Modellen fungerar som en robusthetskontroll av OLS-estimaterna i Tabell 5.

Tabell 7. Linjärt blandad modell: sambandet mellan geografisk närhet, tidsperiod och europeiska militära utgifter (% av BNP), exklusive Ryssland

Variabel	B	Standardfel	p
BNP per capita	−0,000	0,000	<,001***
Demokratiindex	0,409	0,162	,012*
Avstånd till Moskva (km)	−0,0001	0,000	<,001***
Perioden 2022–2024 ^a	1,106	0,444	,014*
Kovariansstruktur	Diagonal (per år)		
Subjekt	Land		
Antal länder	38		
N	646		

^a Variabeln är kodad post_2021 i SPSS.

* $p < ,05$ ** $p < ,01$ *** $p < ,001$

Resultaten bekräftar i hög grad OLS-estimaterna. Perioden 2022–2024 kvarstår som positivt och signifikant associerad med militära utgifter ($B = 1.024$, $p < 0.001$), med en koefficient som är nästan identisk med OLS-estimatet. Avståndet till Moskva uppvisar fortsatt ett negativt och statistiskt signifikant samband ($B = -0.0001$, $p < 0.001$). Att de centrala sambanden håller även när hänsyn tas till landsspecifika skillnader i militära utgifter indikerar att fynden är robusta och inte beroende av specifika modellantaganden.

6.6 Sammanfattning av kvantitativa resultat

Sammanfattningsvis pekar de kvantitativa analyserna i en relativt konsekvent riktning. Perioden 2022–2024 är positivt associerad med militära utgifter i samtliga centrala modeller. Däremot uppvisar perioden 2014–2021 inget statistiskt signifikant samband i huvudmodellerna. Geografisk närhet till Moskva visar ett negativt och statistiskt signifikant samband med militära utgifter, vilket innebär att länder närmare Ryssland tenderar att ha högre militära utgifter som andel av BNP. Interaktionsmodellen tyder dessutom på att detta samband förstärktes under perioden 2022–2024. Natomedlemskap uppvisar däremot inget statistiskt signifikant samband

med militära utgifter i OLS-modellerna. Dessa fynd diskuteras i relation till uppsatsens teoretiska ramverk i nästa kapitel.

7. Kvalitativ analys och samlad teoretisk diskussion

Kapitlet inleds med en kvalitativ analys av fallstudierna Polen, Portugal och Ungern, med fokus på hur hotuppfattning kommer till uttryck i försvars- och säkerhetspolitiska motiveringar. Därefter förs en samlad teoretisk diskussion utifrån uppsatsens tre delfrågor: geografisk närhet till Ryssland, Natomedlemskap och hotuppfattning. Syftet är att visa hur resultaten kan förstås genom Kenneth Waltz neorealism och Stephen M. Walts balance-of-threat-teori, samt hur fallstudierna bidrar till att fördjupa tolkningen av de kvantitativa resultaten.

7.1 Polen: direkt hotuppfattning och östflankens säkerhetslogik

Polen representerar det fall där geografisk närhet, säkerhetspolitisk position och hotuppfattning tydligast förstärker varandra. I det polska materialet framställs Ryssland inte enbart som en allmän säkerhetspolitisk utmaning, utan som ett direkt militärt hot mot Polen, Nato och den europeiska säkerhetsordningen. Efter Natos toppmöte i Vilnius betonade det polska försvarsministeriet att Ryssland inte längre kan betraktas som en partner, utan som en aggressor och som det största hotet mot Natoländerna (Ministry of National Defence 2023). Detta innebär att hotet från Ryssland formuleras på ett entydigt sätt: det är nära, militärt och riktat mot den säkerhetsordning som Polen själv är en del av.

Kriget i Ukraina kopplas i det polska materialet direkt till Polens egen säkerhet. Ukraina framställs inte som ett avlägset konfliktområde, utan som en central del av Polens säkerhetspolitiska närområde. Rysslands aggression mot Ukraina används därmed som bevis för att det försämrade säkerhetsläget inte är hypotetiskt, utan redan har materialiserats i Polens geografiska närhet. När det polska försvarsministeriet lyfter fram lufttrumskränkningar, cyberattacker, provokationer, gränssäkerhet och hybridkrigföring visar det att hotuppfattningen inte enbart gäller ett konventionellt militärt angrepp, utan ett bredare spektrum av säkerhetshot som påverkar Polen direkt (Ministry of National Defence 2024).

Nato används i den polska argumentationen både som säkerhetsgaranti och som förstärkning av den nationella hotuppfattningen. Polen framställs som en del av Natos östflank, vilket innebär att landets nationella säkerhet kopplas till alliansens kollektiva försvar. Det polska försvaret

motiveras därför inte bara med hänvisning till den egna statens territorium, utan också med Polens roll i att stärka Natos avskräckning mot Ryssland. Detta gör att Natomedlemskapet i det polska fallet inte fungerar som ett substitut för nationell upprustning, utan snarare som ett argument för att öka den egna militära kapaciteten.

Denna hotuppfattning kopplas slutligen till konkreta försvarspolitiska prioriteringar. I samband med presentationen av Polens första F-35-plan framhölls att det försämrade säkerhetsläget efter Rysslands aggression mot Ukraina kräver ökade militära resurser. Polen beskrivs samtidigt som ett land som avsätter 4 procent av BNP till försvar och som stärker försvaret av både den egna östgränsen och Natos östflank (Ministry of National Defence 2024). Det polska fallet visar därmed hur geografisk närhet, direkt hotuppfattning och Natomedlemskap samverkar. Ryssland framställs som ett omedelbart hot, Ukraina kopplas till Polens egen säkerhet, Nato används som en ram för kollektiv avskräckning och höga militära utgifter motiveras som ett nödvändigt svar på detta säkerhetsläge.

I det polska fallet fungerar hotuppfattningen därmed som en förstärkande mekanism: geografisk närhet gör hotet konkret, Ukraina gör hotet omedelbart och Nato gör den nationella upprustningen till en del av en bredare östflanksstrategi. Utifrån analyschemat klassificeras Polen därför som ett fall av direkt hotuppfattning, där Ryssland framställs som ett närliggande militärt hot, Ukraina kopplas till den egna säkerheten, Nato används som avskräckningsram och ökade militära utgifter motiveras som nationell upprustning.

7.2 Portugal: indirekt hotuppfattning och allianssolidaritet

Portugal utgör ett kontrasterande fall där Rysslands invasion av Ukraina framställs som ett allvarligt säkerhetspolitiskt hot, men inte som ett omedelbart territoriellt hot mot den egna staten. Till skillnad från Polen formuleras hotet i det portugisiska materialet främst genom Nato, europeisk säkerhet och den euroatlantiska säkerhetsordningen. Ryssland framställs som en aggressiv aktör vars agerande måste mötas av allierad enighet, men hotet beskrivs inte i första hand som riktat direkt mot Portugal. Den portugisiska regeringen betonade i mars 2022 att de allierade var enade och beslutsamma, samtidigt som målet var att Ryssland skulle lida ett strategiskt nederlag i Ukraina (Portuguese Republic 2022a).

Kriget i Ukraina kopplas därmed till Portugals säkerhet på ett mer indirekt sätt än i det polska fallet. Ukraina framställs inte som en del av Portugals omedelbara säkerhetspolitiska närområde, utan som en konflikt vars utveckling påverkar Europas och Natos säkerhet som helhet. Detta blir särskilt tydligt genom att Portugal samtidigt betonar behovet av att undvika eskalering och att konflikten inte ska utvecklas till ett direkt krig mellan Ryssland och Nato (Portuguese Republic 2022a). Den portugisiska hotuppfattningen är därför tydlig, men återhållsam: Rysslands agerande ses som farligt för den europeiska ordningen, men Portugal betonar även riskhantering, avskräckning och kontroll över konfliktens omfattning.

Nato spelar en central roll i den portugisiska argumentationen. Där Polen använder Nato som en ram för östflankens direkta försvar, använder Portugal Nato främst som en institutionell och kollektiv säkerhetsram. Hotet från Ryssland blir relevant för Portugal genom allianssolidaritet, gemensamma åtaganden och behovet av att bidra till den euroatlantiska säkerhetsordningen. Detta innebär att Natomedlemskapet inte leder till samma säkerhetspolitiska mobilisering som i Polen, men det skapar ändå ett politiskt tryck att bidra till alliansens samlade försvarsförmåga.

Denna indirekta hotuppfattning kopplas också till försvarspolitiska prioriteringar. I samband med Natos beslut om ökade militära investeringar framhöll premiärminister António Costa att Portugal behöver öka sin försvarsbudget och särskilt investera mer i militär utrustning, men detta motiveras främst inom ramen för Natos gemensamma åtaganden och utvecklingen av de portugisiska väpnade styrkornas förmåga (Portuguese Republic 2022b). Portugal visar därmed att hotuppfattning kan vara tydlig utan att vara territoriellt omedelbar. Ryssland framställs som ett hot mot europeisk och euroatlantisk säkerhet, Ukraina kopplas till Portugals säkerhet genom alliansen, Nato används som den huvudsakliga tolkningsramen och ökade försvarssatsningar motiveras som ett bidrag till gemensam avskräckning och nationell militär förmåga.

I det portugisiska fallet fungerar hotuppfattningen snarare som en alliansförmedlad mekanism: Rysslands agerande uppfattas som farligt, men hotet kopplas främst till Europas och Natos säkerhet snarare än till Portugals territoriella utsatthet. Utifrån analys-schemat klassificeras Portugal därför som ett fall av indirekt hotuppfattning, där Ryssland framställs som ett hot mot

den bredare säkerhetsordningen, Ukraina kopplas till den egna säkerheten genom Nato och Europa, Nato används som central alliansram och ökade försvarssatsningar motiveras som allianssolidaritet och förmågeutveckling.

7.3 Ungern: ambivalent hotuppfattning och begränsad mobilisering

Ungern utgör det mest avvikande fallet eftersom landet både är Natomedlem och geografiskt närmare Ryssland än Portugal, men samtidigt uppvisar en mer ambivalent hotuppfattning. I det ungerska materialet framställs Rysslands angrepp mot Ukraina som en allvarlig händelse som Ungern tillsammans med EU- och Natoallierade fördömer. Samtidigt formuleras Ryssland inte som ett lika direkt militärt hot mot Ungern som i det polska materialet. I Viktor Orbáns uttalande efter Rysslands militära angrepp mot Ukraina betonas i stället att Ungern inte får dras in i konflikten, att ungrarnas säkerhet är den högsta prioriteten och att landet inte ska skicka vare sig militär personal eller militär utrustning till Ukraina (About Hungary 2022). Hotuppfattningen är därmed inte frånvarande, men den formuleras i första hand som en risk att Ungern dras in i kriget snarare än som ett behov av militär mobilisering mot Ryssland.

Kriget i Ukraina kopplas därför till Ungerns säkerhet på ett annat sätt än i både Polen och Portugal. I det polska fallet blir Ukraina en del av den egna säkerhetspolitiska frontlinjen, medan Portugal kopplar Ukraina till den euroatlantiska säkerhetsordningen. I det ungerska materialet framstår Ukraina i stället främst som en konflikt som Ungern behöver hålla sig utanför. Denna linje återkommer i Orbáns intervju efter Europeiska rådets möte i mars 2022, där den ungerska hållningen formuleras som att landet ska stå utanför kriget och inte bidra militärt till Ukraina (Prime Minister's Office 2022). Ukraina fungerar därmed inte som ett argument för ökad ungersk försvarspolitik mobilisering, utan som ett argument för återhållsamhet, nationell säkerhet och undvikande av eskalering.

Natomedlemskapet får också en annan funktion i det ungerska fallet. Formellt agerar Ungern inom ramen för EU och Nato genom att fördöma den ryska interventionen tillsammans med sina allierade. Samtidigt används inte Nato i materialet som ett lika tydligt argument för att stärka den egna militära rollen inom alliansen eller bidra militärt till Ukraina. FOI:s analys visar att Ungerns linje inte bör förstås enbart som "Rysslandsvänlig", utan som ett mer komplext utrikespolitiskt

agerande där historiska erfarenheter, ekonomiskt beroende, politiskt ledarskap och en självbild av att stå mellan olika maktpoler spelar roll. Samtidigt framhåller FOI att Ungern upprepade gånger har agerat på sätt som avviker från flera västliga allierades linje, bland annat genom att vägra militärt stöd till Ukraina och blockera transport av militärt bistånd genom ungerskt territorium (Thorburn 2024).

Det ungerska fallet visar därmed att geografisk närhet och Natomedlemskap inte automatiskt leder till en tydlig försvarspolitisk mobilisering. Ryssland fördöms, men framställs inte på samma entydiga sätt som ett direkt militärt hot mot den egna staten. Ukraina kopplas till ungersk säkerhet främst genom risken för indragning i kriget, snarare än genom behovet av militärt stöd eller förstärkt avskräckning. Nato fungerar som en formell alliansram, men inte som en lika stark drivkraft för ökad nationell mobilisering som i Polen. Ungern illustrerar därför hur nationell hotuppfattning kan bryta sambandet mellan geografisk närhet, Natomedlemskap och ökade militära utgifter.

I det ungerska fallet fungerar hotuppfattningen som en dämpande mekanism: geografisk närhet och Natomedlemskap omsätts inte i samma grad i försvarspolitisk mobilisering eftersom hotet politiskt formuleras genom återhållsamhet och risken att dras in i kriget. Utifrån analys-schemat klassificeras Ungern därför som ett fall av ambivalent hotuppfattning, där Ryssland fördöms men inte framställs som ett entydigt direkt hot mot den egna staten, Ukraina kopplas till risken för indragning, Nato fungerar som formell alliansram och försvarspolitiken präglas av begränsad mobilisering.

7.4 Samlad teoretisk tolkning

Sammantaget visar analysen att variationen i europeiska staters militära utgifter efter Rysslands fullskaliga invasion av Ukraina 2022 bäst förstås genom samspelet mellan geografisk närhet, allianskontext och nationell hotuppfattning. De kvantitativa resultaten visar att perioden efter 2022 är förknippad med högre militära utgifter och att geografisk närhet till Ryssland har ett tydligt samband med högre militära utgifter. Samtidigt visar analysen att Natomedlemskap inte har samma självständiga förklaringskraft. Detta innebär att variationen inte kan reduceras till en

enskild faktor, utan behöver förstås som ett resultat av hur strukturella, institutionella och politiskt tolkade faktorer samverkar.

Utifrån Waltz neorealism kan Rysslands fullskaliga invasion förstås som en säkerhetspolitisk chock i ett anarkiskt internationellt system. När det saknas en överordnad auktoritet som ytterst kan garantera staters säkerhet ökar betydelsen av självhjälp och militär kapacitet. Detta ger en teoretisk förklaring till varför europeiska stater generellt har ökat sina militära utgifter efter 2022. Det tydliga sambandet mellan geografisk närhet till Ryssland och högre militära utgifter stärker denna tolkning, eftersom stater närmare Ryssland kan antas uppleva ett mer direkt säkerhetstryck.

Samtidigt visar analysen att geografisk närhet inte ensamt förklarar variationen. Här kompletterar Walts balance-of-threat-teori den neorealistiska utgångspunkten. Walt betonar att stater inte enbart reagerar på makt, utan på hot som formas av geografisk närhet, offensiv kapacitet och uppfattade intentioner. Rysslands militära kapacitet och agerande i Ukraina har därmed inte samma politiska innebörd för alla europeiska stater. Hotet tolkas och framställs olika beroende på nationell säkerhetspolitisk kontext.

Natomedlemskap bör därför förstås som en viktig allianskontext, men inte som en automatisk förklaring till högre militära utgifter. Nato skapar gemensamma åtaganden, normer och förväntningar, exempelvis genom tvåprocentsmålet. Samtidigt kan allianstillhörighet också skapa olika incitament för olika stater. För vissa fungerar medlemskapet som ett argument för ökade nationella försvarssatsningar, medan andra i högre grad kan förlita sig på den kollektiva försvarsstrukturen. Detta förklarar varför Natomedlemskap i sig inte ger ett lika tydligt utslag som geografisk närhet i den kvantitativa analysen.

Fallstudierna fördjupar denna tolkning genom att visa hur hotuppfattning fungerar som en länk mellan strukturell exponering och försvarspolitisk prioritering. Polen illustrerar hur geografisk närhet, tydlig hotuppfattning och Natomedlemskap kan förstärka varandra och motivera höga militära utgifter. Portugal visar hur ett mer geografiskt avlägset hot i högre grad förstås genom Nato, europeisk säkerhet och internationella åtaganden. Ungern visar i sin tur att geografisk

närhet och Natomedlemskap inte automatiskt leder till en entydig hotuppfattning eller en lika tydlig försvarspolitisk mobilisering.

Uppsatsens hypoteser får därmed olika grad av stöd. Hypotes ett får stöd eftersom perioden efter 2022 i analysen är förknippad med högre militära utgifter. Hypotes två får stöd eftersom kortare avstånd till Moskva i analysen samvarierar med högre militära utgifter. Hypotes tre får delvis stöd: Natomedlemskap har betydelse som allianskontext, men uppvisar inte samma självständiga samband som geografisk närhet. Hypotes fyra får stöd genom den kvalitativa analysen, som visar att stater där Ryssland framställs som ett mer direkt säkerhetshot också tenderar att motivera försvarspolitiska prioriteringar starkare i relation till detta hot.

Den samlade teoretiska tolkningen är därför att europeiska staters militära utgifter efter 2022 bäst förstås genom en kombination av neorealistiskt säkerhetstryck och hotbalansering. Waltz förklarar varför stater i ett osäkert internationellt system stärker sin militära kapacitet, medan Walt förklarar varför detta sker i olika grad beroende på hur hotet uppfattas. Geografisk närhet skapar ett strukturellt säkerhetstryck, Nato skapar en allianspolitisk ram, och nationell hotuppfattning påverkar hur dessa faktorer omsätts i konkreta försvarspolitiska prioriteringar.

8. Sammanfattning och slutsats

Uppsatsens huvudsakliga slutsats är att variationen i europeiska staters militära utgifter efter 2022 inte kan förstås genom en enskild förklaringsfaktor. Geografisk närhet till Ryssland framstår som den tydligaste strukturella faktorn, medan Natomedlemskap snarare fungerar som en allianspolitisk kontext än som en självständig förklaring. Hotuppfattning fungerar i sin tur som en länk mellan geografisk exponering, allianstillhörighet och konkret försvarspolitisk prioritering.

Studien visar därmed att europeisk upprustning efter Rysslands fullskaliga invasion av Ukraina inte bör förstås som en enhetlig reaktion, utan som en differentierad respons där geografisk exponering filtreras genom allianspolitik och nationell hotuppfattning. Det är i samspelet mellan dessa dimensioner som variationen mellan europeiska stater blir begriplig.

Studien har samtidigt vissa begränsningar. Den kvantitativa analysen identifierar samband snarare än kausala effekter, den kvalitativa analysen bygger på tre strategiskt valda fall och avstånd till Moskva är en förenklad indikator på geografisk närhet. Framtida forskning skulle därför kunna utveckla analysen i tre riktningar. För det första kan fler fallstudier inkluderas, exempelvis Baltikum, Norden eller Sydeuropa, för att undersöka om liknande mönster återkommer i andra säkerhetspolitiska kontexter. För det andra kan hotuppfattning operationaliseras mer systematiskt genom en större jämförande textanalys av försvarsbudgetar, nationella säkerhetsstrategier och regeringsuttalanden. För det tredje vore det relevant att närmare undersöka hur osäkerhet kring USA:s roll som säkerhetsgarant påverkar europeiska staters militära utgifter. En sådan forskningsinriktning skulle kunna visa om Europas ökade försvarsutgifter främst drivs av hotet från Ryssland, av förändrade förväntningar inom Nato eller av samspelet mellan dessa faktorer.

9. Referenslista

About Hungary (2022). 'Prime Minister Viktor Orbán's statement on Facebook following a meeting of the National Security Operational Group', 25 februari. Tillgänglig på: <https://abouthungary.hu/speeches-and-remarks/prime-minister-viktor-orbans-statement-on-facebook-following-a-meeting-of-the-national-security-operational-group> [Hämtad 21 maj 2026].

Distance.to (2026). *Distance calculator and geographic distance measurements*. Tillgänglig på: <https://www.distance.to/> [Hämtad 6 april 2026].

Fidelis, D.A. (2026). 'Beyond burden-sharing: Signaling and variation in NATO defence spending', *Contemporary Security Policy*, 47(2), s. 562–589. doi: 10.1080/13523260.2025.2604543.

Mearsheimer, J.J. (2001). *The Tragedy of Great Power Politics*. New York: W.W. Norton & Company.

Ministry of National Defence (2023). 'NATO summit in Vilnius', 12 juli. Tillgänglig på: <https://www.gov.pl/web/national-defence/nato-summit-in-vilnius> [Hämtad 21 maj 2026].

Ministry of National Defence (2024). 'The first Polish F-35 fighter unveiled', 28 augusti. Tillgänglig på: <https://www.gov.pl/web/national-defence/the-first-polish-f-35-fighter-unveiled> [Hämtad 21 maj 2026].

NATO (2024). *NATO member countries*. Uppdaterad 11 mars 2024. North Atlantic Treaty Organization. Tillgänglig på: <https://www.nato.int/en/about-us/organization/nato-member-countries> [Hämtad 6 april 2026].

Olson, M. och Zeckhauser, R. (1966). 'An Economic Theory of Alliances', *The Review of Economics and Statistics*, 48(3), s. 266–279. doi: 10.2307/1927082.

Portuguese Republic (2022a). ‘Allied countries are “extremely united and determined”’, 16 mars. Tillgänglig på: <https://portugal.gov.pt/en/gc22/communication/news/allied-countries-are-extremely-united-and-determined> [Hämtad 21 maj 2026].

Portuguese Republic (2022b). ‘NATO countries undertake to increase investment in defence’, 24 mars. Tillgänglig på: <https://portugal.gov.pt/en/gc22/communication/news/nato-countries-undertake-to-increase-investment-in-defence> [Hämtad 21 maj 2026].

Prime Minister’s Office (2022). ‘Interview with Prime Minister Viktor Orbán after a meeting of the European Council’, 25 mars. Tillgänglig på: <https://2015-2022.miniszterelnok.hu/interview-with-prime-minister-viktor-orban-after-a-meeting-of-the-european-council/> [Hämtad 21 maj 2026].

Stockholms internationella fredsforskningsinstitut (SIPRI) (2026). *SIPRI Military Expenditure Database*. Stockholm: SIPRI. Tillgänglig på: <https://www.sipri.org/databases/milex> [Hämtad 6 april 2026].

Teorell, J. och Svensson, T. (2007). *Att fråga och att svara: samhällsvetenskaplig metod*. Stockholm: Liber.

Thorburn, E. (2024). *Beyond “Russia-Friendly”: Hungary’s Foreign Policy Rationales*. FOI Memo 8659. Stockholm: Totalförsvarets forskningsinstitut. Tillgänglig på: <https://www.foi.se/en/foi/reports/report-summary.html?reportNo=FOI+Memo+8659> [Hämtad 21 maj 2026].

Tian, N., Lopes da Silva, D., Béraud-Sudreau, L., Liang, X., Scarazzato, L. och Assis, A. (2023). ‘Developments in Military Expenditure and the Effects of the War in Ukraine’, *Defence and Peace Economics*, 34(5), s. 547–562. doi: 10.1080/10242694.2023.2221877.

United Nations Statistics Division (UNSD) (2024). *Standard country or area codes for statistical use (M49)*. New York: United Nations. Tillgänglig på: <https://unstats.un.org/unsd/methodology/m49/> [Hämtad 6 april 2026].

Van Dam, R. och Groot, L. (2026). 'Cooperative European NATO burden sharing under a Lindahl model', *Applied Economics Letters*, s. 1–6. doi: 10.1080/13504851.2026.2672749.
Varieties of Democracy Institute (V-Dem) (2026).

V-Dem Dataset, V-Dem Core Democracy Index. Göteborg: University of Gothenburg. Tillgänglig på: <https://www.v-dem.net/data/the-v-dem-dataset/> [Hämtad 6 april 2026].

Walt, S. M. (1985). 'Alliance Formation and the Balance of World Power', *International Security*, 9(4), s. 3–12.

Walt, S. M. 1987. *The origins of alliances*. Ithaca, New York: Cornell University Press

Waltz, K.N. (2010 [1979]). *Theory of International Politics*. Reissued. Long Grove, Illinois: Waveland Press.

Waltz, K.N. (1988). 'The Origins of War in Neorealist Theory', *The Journal of Interdisciplinary History*, 18(4), s. 615–628.

Wieland, W. (u.å.). *Linjär regressionsanalys*. Uppsala: Uppsala universitet. Tillgänglig på: <https://media.medfarm.uu.se/play/attachmentfile/video/4787/video.pdf> [Hämtad 20 maj 2026].

World Bank (2026). *GDP per capita (constant 2015 US\$)*. Washington, DC: World Bank. Tillgänglig på: <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.KD> [Hämtad 6 april 2026].

10. Appendix

10.1 Appendix A: Samtliga länder i den kvantitativa undersökningen

1. Albanien
2. Belarus
3. Belgien
4. Bosnien och Hercegovina
5. Bulgarien
6. Danmark
7. Estland
8. Finland
9. Frankrike
10. Grekland
11. Irland
12. Island
13. Italien
14. Kroatien
15. Lettland
16. Litauen
17. Luxemburg
18. Malta
19. Moldavien
20. Montenegro
21. Nederländerna
22. Nordmakedonien
23. Norge
24. Polen
25. Portugal
26. Rumänien
27. Ryssland
28. Schweiz

- 29. Serbien
- 30. Slovakien
- 31. Slovenien
- 32. Spanien
- 33. Storbritannien
- 34. Sverige
- 35. Tjeckien
- 36. Tyskland
- 37. Ukraina
- 38. Ungern
- 39. Österrike

10.2 Appendix B: militära utgifter (% av BNP) bland europeiska stater under perioden 2008–2024

Figur 4. Militära utgifter (% av BNP) bland europeiska stater under perioden 2008–2024

